

Kopecký, Milan

Ferdinand Strejček a ročenka Chudým dětem : k 110. výročí narození a k 25. výročí úmrtí F. Strejčka

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1988, vol. 37, iss. D35, pp. [43]-62

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/108355>

Access Date: 21. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MILAN KOPECKÝ

FERDINAND STREJČEK A ROČENKA CHUDÝM DĚTEM

K 110. výročí narození a k 25. výročí úmrtí F. Strejčka

V srpnu 1874 byl v Brně založen Dobročinný komitét, který chtěl v tehdejší Brně značně německém městě posilovat české národní uvědomění a zmírňovat sociální bídu péčí o chudé děti českých škol. Jeho snažení se postupně posouvalo z oblasti národní do oblasti sociální a v ní šlo především o ošacování sociálně slabých žáků a o jejich pobyt v prázdninových osadách (tzv. feriálních koloniích). Byla to ovšem jedna z forem filantropie v buržoazní společnosti, posléze překonaná soustavnou sociální politikou státního zřízení socialistického. Pro rozvíjení filantropie tohoto typu čerpal komitét finanční prostředky z různých kulturních akcí. Z nich trvalou hodnotou se stala spolková ročenka Chudým dětem.

S tímto názvem vycházela v letech 1892 až 1948, předtím vyšly dva svazky s názvem O bídě lidské, který jí dala roku 1889 její zakladatelka a redaktorka prvních dvou svazků Anna Hübnerová, vzdělaná brněnská vlastenka (zemř. r. 1891). Do roku 1928 (č. 1—40) měla ročenka různorodý obsah, složený převážně z básní a krátkých próz soudobých spisovatelů, někdy ponejvíce moravských. Úroveň ročenky se výrazně zvedla počínaje rokem 1929 (č. 41), kdy se jejího redigování ujala obětavá funkcionářka širokého kulturního rozhledu a jemného sociálního citění Hana Humlová, vlastním jménem Johana Humlová, rozená Šedivá, od r. 1940 Veletovská (žila v l. 1882—1966). Ta přistoupila k monotematickému komponování ročenek a získala pro spolupráci tehdejší přední kulturní činitele. O mravním a sociálním patosu Humlové i přispěvatelů svědčí mj. fakt, že práce pro ročenku byly zásadně nehonorovány a její výtěžek sloužil charitativním účelům.

Představu o přípravě jednotlivých svazků ročenky v letech 1929 až 1948 (starší materiál shořel v roce 1945) dává fond Dobročinného komitétu uložený ve Státním oblastním archivu v Brně pod sign. G 94. Z něho čerpám s laskavým svolením ředitelství archivu materiál k tomuto příspěvku, v němž chci vzpomenout pozoruhodného literárního historika Ferdinanda Strejčka. Byl totiž typem badatele, který se z naší současné literárněvědné aktivity vytratil. Mínil typ středoškolského profesora,

který při svém náročném povolání drží krok se soudobým bádáním a který svými knihami, učebnicemi, edicemi a statěmi (publikační tribunou byly těmto učitelům časopisy a sborníky ústřední i regionální, denní tisk a v neposlední řadě též dosud nedocenené výroční zprávy neboli programy středních škol) řeší problémy aktuální pro vědní obor i pro společnost. O významu těchto badatelů svědčí životnost aspoň části jejich produkce i po delším časovém odstupu. Připomeňme z této kategorie aspoň dva středoškolské profesory dosud stále uznale citované — brněnského Aloise Gregora (ten ze střední školy přešel na vysokou po habilitaci v r. 1946, žil v l. 1888—1971) a ostravského Vojtěcha Martínka (navíc významného beletristu, žil v l. 1887—1960). Jména několika dalších literárních badatelů zaměstnaných na středních školách (nebo v různých institucích charakteru nikoli vysokoškolského) se objeví v dalších výkladech.

Působení Ferdinanda Strejčka (narodil se 27. 4. 1878 v Jindřichově Hradci, zemřel 3. 4. 1963 v Mladé Boleslavi) bylo po absolvování gymnázia v Jindřichově Hradci (maturita r. 1896) a studia češtiny a němčiny na filozofické fakultě v Praze (1896—1901) a po krátké suplentuře na reálce v Praze-Karlíně (1900—1901) spjata více než šest desetiletí s Mladou Boleslaví. Na tamním gymnáziu učil v letech 1901 až 1933 a potom zde až do své smrti pokračoval v práci osvětové i literárněhistorické. Zabýval se především literaturou 19. století a z ní tvorbou těchto spisovatelů: Svatopluka Čecha (monografie už r. 1908 a znovu 1946; studie Lešetínský kovář Svatopluka Čecha je též z r. 1946), Josefa Václava Sládka (1916), Adolfa Heyduka (1920), Elišky Krásnohorské (1923), Josefa Svátka (1923), Františka Jaromíra Rubeše (1924), Václava Beneše Třebízského (1925), Josefa Kajetána Tyla (1925; Tylovo drama životní — 1932; Tylova Fidlovačka — 1946; Příbram za doby Tylovy — 1946) a Václava Čenka Bendla (1938). Jak je vidět a jak by prokázaly údaje o pracích časopiseckých a sborníkových (přispíval do Ruchu, který redigoval v l. 1912—1914, do Osvěty, Zvonu, Zlaté Prahy, ČČM, ČMF aj.), vracel se Strejček k některým svým oblíbeným spisovatelům několikrát, někdy prohloubeněji, jindy s popularizačním záměrem. Nezastaraly ani jeho přehledné studie Lumírovci a jejich boje kolem roku 1880 (1915), České školy básnické 19. věku (1921), Lásky a milenky našich básníků (1928), Humorem a ironií k vítězství národa (1937), Naši bojovníci pérem (1948) aj. Regionální tematiku na velmi dobré odborné úrovni zpracovával — nezřídka s využitím neznámých archiválií vztahujících se většinou k jeho rodišti nebo působišti — ve spisech Jindřichův Hradec let osmdesátých (1916), Jak se probouzel Jindřichův Hradec (1930), Jak se probouzela Mladá Boleslav (1930), Naši buditelé v Benátkách nad Jizerou (1936) a v memoárech Mladá Boleslav, jak pi poznával Ferd. Strejček (1931), Mezi Hradcem a Boleslaví (1938), Z paměti starého Hradečana (1946) a Na mladoboleslavské baště (1961). Kromě toho psal Strejček i povídky a divadelní hry.¹

Ferdinand Strejček neusiloval o vytvoření nové badatelské metody a nerealizoval při rozboru literárních děl nové postupy estetické, ideové ani

¹ Srov. Havel, R.: *Za Ferdinandem Strejčkem*. Česká literatura, 11, 1963, s. 359 až 360; Havel, R.—Opelík, J. (red.): *Slovník českých spisovatelů*. Praha, Československý spisovatel 1964, s. 465—466.

psychologické. Jeho přednost tkví ve zvládnutí rozsáhlého materiálu a v jeho pozorné interpretaci z dílčích tematických hledisek. Při takovém přístupu se dostávaly více či méně známé skutečnosti životopisné a motívické do nových kontextů, takže literární historik osvětloval jejich prostřednictvím nově nebo aspoň pronikavěji než dosud český veřejný život. Strejček psal především pro odborně neškolené zájemce o literaturu a pro středoškolské studenty, jak dokazují i jeho četné edice a rozsáhlá Sbirka souvislé četby školní, kterou redigoval a v mnoha svazcích editoval téměř čtyři desetiletí (v l. 1911—1948). Průměrně vzdělané publikum zajímající se o národní kulturu předpokládal Strejček i u ročenky Chudým dětem, s níž těsně spolupracoval v letech 1930 až 1948.

Dne 16. 3. 1930 napsala F. Strejčkovi H. Humlová dopis, v němž ho upozornila na ročenku a požádala ho, aby do jejího nového svazku, týkajícího se Terézy Novákové, přispěl spisovatelčíným životopisem. Strejček odpověděl 19. 3. 1930, že ročenku dobře zná, neboť pro jeden ze starších svazků napsal báseň Svatopluk Čech,² spisovatel mu zvláště milý. V tomto dopise přislíbil Strejček stručný životopis T. Novákové, k němuž ani nebude potřebovat informací spisovatelčina syna Arna Nováka, ochotného je Strejčkovi poskytnout (jak předtím sdělovala Humlová). Avšak článek může Strejček napsat až po splnění některých povinností, z nichž jedna je skryta ve zmínce „teď tu žijeme ve znamení Al. Jiráska“. Šlo jistě o přípravu smutečních akcí, neboť Jirásek zemřel 12. 3. 1930. Svůj příspěvek poslal Strejček Humlové 21. 5. 1930 s dopisem, v němž své zpoždění omlouvá prací na spisu o literárním obrození Jindřichova Hradce. Jde o výše citovaný spis ještě z roku 1930, který tvořil paralelu k tehdy také vydanému spisu o národním obrození v Mladé Boleslavi.

Strejčkův článek o Teréze Novákové je v ročence Chudým dětem č. 42 z r. 1930 (celkem 119 stran) umístěn hned na začátek (str. 6—11), a to za úvodním veršováním H. Humlové Všem příznivcům (str. 5). Po stručném životopise se tu upozorňuje na literární vlivy a uvádějí se hlavní spisy Novákové. Následuje 22 drobných příspěvků, z nichž se k T. Novákové vztahují pouze čtyři biograficky laděné (Jana Karníka, Arna Nováka, L. Grossmannové-Brodské a Marie Jeřábkové, nejdůležitější je ovšem vzpomínková črta spisovatelčina syna Teréza Nováková v polévkové kuchyni, prokazující hluboké matčino sociální citění), všechny další jsou pak drobné prózy nebo básně³ a na samém konci sborníčku se nachází dvoudílná vzpomínka Vincence Vávry na Al. Jiráska, připomínající mistrův nedávný skon a pohřeb. V ročence č. 42 přežívá tedy ještě starší polytematická koncepce ročenek, Humlové se ještě nepodařilo vytvořit potřebný okruh nových spolupracovníků.

Do jisté míry to platí i pro následující svazek. Humlová požádala

² Jde o báseň *Napomenutí*, napsanou pro 1. číslo ročenky *O bidě lidské* (1889), s. 38. Báseň byla znovu otištěna v ročence Chudým dětem č. 44 (1932), s. 6.

³ Básněmi přispěli Viktor Dyk, F. X. Svoboda, Fraňa Šrámek, Stanislav Lom, Božena Benešová a Adolf Veselý; k Šrámkově básni *Dětská* (s. 63) srov. K o p e c k ý, M.: *Fraňa Šrámek a ročenka Chudým dětem*. Zpravodaj Šrámkovy Sobotky, 1982. č. 4, s. 40—41.

Strejčka o spolupráci dne 29. 4. 1931. Z dopisu je patrná rozhodující role Arna Nováka při stanovování tematiky:

„Letošní vydání bude připsáno památce Julia Zeyera, ježto letos připadá výročí jeho devadesátých narozenin a třicet let od smrti. Prosim, abyste se laskavě ujal sepsání životopisné stati. Letos jsem měla nějak velmi těžkou volbu. Domlouvali jsme se na to s p. prof. dr. Arnem Novákem a nic mi nechtěl schválit. Navrhovala jsem Otokara Březinu, to se mu nezamlouvalo, že není pro širší vrstvy. Boleslava Jablonského — toho prý zas nikdo z mladých literátů ani čtenářů nezná! Jiráska — toho prý opěvá celý národ! Až Zeyer byl vhod. Ale za dva roky, na to se upřímně těším, to bude pak Svatopluk Čech.“

Novákův nesouhlas s věnováním ročenky Březinovi měl jistě svoji motivaci. Faktem zůstane, že do první ročenky redigované Humlovou, tj. do č. 41 z r. 1929, přispěl Novák březinovským esejem Bezdětný hospodář (str. 18—23), výběrně souznějším s posláním ročenky. Je proto pravděpodobné, že Novák realisticky viděl nebezpečí konfrontace ročenky s obrovskou březinovskou literaturou, jejíž nový příliv nastal po Březinově smrti (25. 3. 1929). V této situaci byla opravdu vhodnější zeyerovská tematika, k níž Strejček v dopise z 11. 5. 1931 sděluje Humlové:

„Přejete si stať životopisnou, myslím však, že by širším kruhům bylo vítanější něco méně známého, neboť o Zeyerovi je v každé literaturce, v každém slovníku. Měl bych o Zeyerovi úryvky neznámých dopisů, vztahujících se k jeho náboženským názorům, a mohl bych z nich upravit článku, jenž by leccos objasnil z jeho života i tvorby. Nehněvejte se, že Vás ještě nutím k odpovědi, než vyhověl bych Vám rád co nejlépe: přejete-li si výhradně životopis, jsem ochoten poslat takovou stať, která by všeobecně poučovala.“

Humlová zřejmě souhlasila se statí využívající Zeyerovy korespondence a Strejček stať posílá 16. 7. 1931. V ročence č. 43, 1931 (stran 102), je zařazena na str. 36—46 pod titulem O povaze básníka Julia Zeyera. Strejček tu dokumentuje básníkovu tíhnutí k mystice úryvky z 12 dopisů poslaných v letech 1881 až 1899 J. V. Sládkovi nebo jeho manželce Marii; teprve v závěru je charakterizována velmi stručně Zeyerova tvorba a uvedeno několik jeho stěžejních spisů. Na Strejčkovu stať vnějškové i námětově navazuje stať Arna Nováka Dvě oběti (str. 47—52), dodnes pozoruhodná je vstupní studie Karla Pleskače Básník Julius Zeyer (str. 11 až 26), jež byla proslovena při odhalení pamětní desky Zeyerovi v Hořičkách dne 12. 7. 1931, a jinak tu čteme ještě deset většinou vzpomínkových statí. Druhá část ročenky (str. 86—102) přináší tradiční prozaickou a veršovanou směs drobností nesouvisících se Zeyerem.

Z dopisu H. Humlové Strejčkovi z 12. 4. 1932 je zřejmé, že při sestavování další ročenky, připsané památce Svatopluka Čecha k 25. výročí jeho smrti, počítala redaktorka s pomocí obou znalců Čechova díla, jak se Strejčkovou, tak s Novákovou. Proto Strejček podává hned za týden (19. 4. 1932) zevrubný návrh:

„Snad by mohl Arne Novák napsat přehled nebo ocenění činnosti S. Čecha, já bych Vám přispěl nějakou vzpomínkou, připínající se k posledním letům básníkovým. Rovněž neznámou korespondenci Čechovu mám, takže bych mohl posloužit podle přání tímto způsobem. — Těch, kdož se stýkali se S. Čechem, je dnes již dost málo, ale snad byste mohla dopsat všem, kdož se s ním stýkali literárně. Jsou to např.:

F. X. Svoboda v Praze III, Pod Bruskou 3; 2. Ignát Herrmann v Praze II, Václavské nám 32; 3. Ant. Klášterský v Praze XVI, Husova 4; 4. Jaroslav Kvapil v Praze VII, Letenská 7; 5. Karel Leger v Kolíně; 6. Fr. S. Procházka v Praze II, Riegrova 28; 7. Dr. Jar. Borecký v Praze II, Jenštejnská 4; 8. Jan Rokyta (Ad. Černý) v Praze XVIII, Vořechovka 461; 9. G. Preissová v Praze II, Ostrovní 1; 10. B. Viková-Kunětická v Libočanech u Žatce; 11. Fr. Táborský v Praze III, Štefánikovo nám. 602; 12. PhDr. Jiří St. Guth Jarkovský v Praze II, Příčná 4; 13. Růžena Jesenská v Praze III, Všehrdoва 5; 14. Max Švabinský v Praze VII, Strossmayerovo nám. 1297. — Tento poslední umělec je autorem známého krásného portrétu Čechova. Sám mám o Čechovi látky dost a dost, a kdybyste potřebovala vyplnit nějakou mezeru, něco by se našlo. Sestra básníková (Zdeňka je dosud živa (79 let), pochybuji však, že by Vám sama něco napsala, než pokusit byste se přece mohla (v Praze-Troji, na Havránce).“

Humlová slibuje v dopise z 22. dubna 1932 napsat všem jmenovaným osobnostem, chce se však pokusit získat i někoho z mladší generace, aby se projevil nový vkus. Z ročenky č. 44 z r. 1932 (110 stran) se pak pozná, že ze 14 osobností Strejčkem navrhovaných přispěla většina, nikoli však Ignát Herrmann, Jaroslav Kvapil, Karel Leger a František Táborský. Strejček to 19. 9. 1932 odůvodňuje Humlové: „Některí ze starších Vám nepříspěli, protože asi sami již nic nemají, např. Ignát Herrmann psal už o Čechovi několikrát a nyní je churav.“ A ke skutečnosti, že Humlové ani neodpověděli někteří mladí, které vyzvala ke spolupráci, podotýká: „Znám velmi dobře jejich stanovisko, cit je jim přežitkem — a S. Čech byl básníkem srdce.“

Ročenka č. 44 je první, v níž se uplatnila monotematická tendence Humlové. Čechovi jsou věnovány jak odborné články, tak stati či básně vzpomínkové nebo vzniklé pod dojmem některého Čechova díla, vzpomínky na ně apod. Silně je tu zastoupena literární nebo kulturní historie, jak svědčí už jména autorů a názvů jejich příspěvků: Otokar Fischer, Německý „Hanuman“; V. Flajšhans, O knížce „Svat. Čech“; Vladimír Frída, Dopisy Svatopluka Čecha Jaroslavu Vrchlickému; Arne Novák, Dušičky v lese; Josef Páta, Svatopluk Čech mezi Slovy; Ant. Pitourová, Svatopluk Čech, miláček Moravy a Vesny; Karel Pleskač, Svatopluk Čech (hrstka dat životopisných); Fr. S. Procházka, Lešetínský kovář; Ferdinand Strejček, Osudové rozhodování v životě Svatopluka Čecha; Vincenc Vávra, Svatopluk Čech, jeho pohádka O čarovném pavouku a idyla Sníh; Josef Vejvara, Svatopluk Čech a lokálkář Národních listů; Jan Voborník, Klenoty Svatopluka Čecha; Sida Volfová, Vzpomínka jako sen.

Vskutku úctyhodný tematický záběr, tíhnoucí k ucelenému představě o Čechově díle! Jeho skutečný znalec přispěl zajímavou dílčí problematikou rázu v podstatě životopisného (str. 81—86): od vzpomínky na Čecha přechází Strejček k vyličení jeho členství v redakci staročeského Pokroku v l. 1869—1870, jež skončilo jeho vystoupením z redakce v důsledku Čechovy důvěřivosti a zároveň věrnosti vůči příteli a spolubydlicimu S. Hellerovi. Čech svěřil Hellerovi jisté redakční tajemství Pokroku a Heller je vyrazil v Národních listech. Přes naléhání svého zaměstnavatele J. S. Skrejšovského nepřerušil Čech styky s Hellerem a raději místo v redakci Pokroku opustil. To znamenalo jeho návrat k rodičům do Vraného a konec žurnalistiky; Čech tím zároveň získal — ku prospěchu české literatury — větší prostor pro uměleckou tvorbu.

V dopise Humlové z 27. 10. 1932 raduje se Strejček z vytištěné ročen-

ky o S. Čechovi, „jenž svého času vychoval po česku celé generace způsobem vpravdě nejušlechtilejším, a je dnes téměř zapomenut“. Zároveň vybízí Humlovou k pokračování v úspěšné práci, pro niž jí navrhuje další náměty: „R. 1834 se narodil Neruda, r. 1835 Hálek a Heyduk, r. 1936 bude 10 let od smrti El. Krásnohorské atd.“

Když tyto návrhy přednesla Humlová výboru Dobročinného komitétu, bylo rozhodnuto, aby další ročenka byla připsána Janu Nerudovi. Také v tomto případě se Humlová obrátila (23. 3. 1933) na Strejčka s prosbou o radu, kdo by měl být vybídnut k napsání příspěvku. „Pana prof. Nováka nemíním žádati o radu. Vím předem, že by mi řekl, že podnikám zbytečnou práci. Až později poprosím o literární příspěvek.“ Lze se domnívat, že A. Novák by Humlovou varoval před soutěží brněnské ročenky s jinými připravovanými nerudovskými akcemi. Vyjádřil to ostatně i Strejček v dopise z 25. 3. 1933:

„Mám totiž oprávněné obavy, že by se Vám nesešlo dost článků o Nerudovi a že byste narazila na nejednu překážku. Jsou v Praze nyní dva spolky, které se předstihují ve vydávání publikací o Nerudovi, aby získaly peníze na jeho pomník, a ty chystají i pro budoucí rok, jak jsem aspoň slyšel, další sbírku článků a korespondencí vztahující se k Nerudovi. Snad byste mohla tedy ponechat Nerudu pro rok 1935 a spojit tři jména tří přátel kruhu májového Háлка, Heyduka a Nerudu, takže by pak Vaši přispěvatelé měli na vybranou. Zejména o Heydukovi by se Vám asi sešlo příspěvků dost a dost.“

Strejček tedy svůj původní návrh upravuje a v další části svého dopisu vyměňuje za jinou tematiku: „Podle mého soudu byste mohla dosáhnout velkého úspěchu hmotného i mravního, kdybyste pro rok 1934 přichystala ročenku Kde domov můj?, neboť napřesrok se doplní 100 let od vzniku této památné písně a jistě by Vám každý spisovatel nebo skladatel, snad i politik mohl něco napsat o svých dojmech vztahujících se k této hymně. Také Hej Slované! má v témž roce jubileum, snad by i tato píseň byla vhodným námětem.“

Strejčkův návrh přijala Humlová v dopise z 27. 3. 1933 s údivem a nadšením, zároveň však upozorňuje, že by ročenka vyšla rok před významným jubileem. Proto chce pro tentokrát zůstat u Nerudy, přestože konkurence jiných prací o něm se rýsuje hrozivě:

„Co však počítí letos? Z Nerudy máte strach a já nyní s Vámi. Byla jsem plna kuráže, ale nyní, po Vaší zprávě, že jsou chystány v Praze dvě publikace směřující k Nerudovi a jeho dílu, ztrácím věru odvalu. A zas jsem do té myšlenky skoro zamilována a opravdu těžce bych se s ní loučila. Nemám se přec pokusit o štěstí? Ony dva sborníky budou vydány jistě až v roce 1934 a tak snad dnes — začla bych se žebráním ihned — podařilo by se mi přec uchytit několik příspěvků. Ročenka nemusí být tak obsáhlá, stačilo by docela dvě třetiny letošního obsahu. Prosím Vás snažně, pane profesore, poraďte mi! Rozmluvíte-li mi opravdu pro letošek Nerudu, budu pak už poslušna Vaší rady. — Ignátu Herrmanovi bych psala, jako činím každoročně. Napiše mi však obyčejně jen velmi hezké a typické psaníčko, ale příspěvek dáti odmítne. Nevím, budu-li mít větší štěstí letos.“

Hálka a Heyduka bych pak mohla spojit v r. 1935. Narození obou spadá do toho roku. Přišla bych sice s ročenkou až po oslavách, v prosinci, ale to by nijak nevažilo, jsou obě výročí až kolem léta. To jen S. Čech se mi hodil předem, že výročí připadlo na únor.“

Strejček poznal, že ušlechtilá, ale zároveň cílevědomá Humlová neupustí od svého záměru na nerudovskou ročenku. V dopise z 29. 3. 1933 podotýká, že nemá „ve zvyku brát chuť k nějakému dobrému činu nikomu, tím méně Vám“, a sděluje jí jména dvou předních nerudovských badatelů, na něž by se měla obrátit s žádostí o radu a příspěvek. Šlo o prof. Alberta Pražáka, který právě tehdy přecházel z bratislavské univerzity na pražskou, a dr. Miloslava Novotného, knihovníka Národního muzea, vydavatele Nerudových Sebraných spisů a pořadatele ročenek vydávaných Spolkem pro postavení pomníku Janu Nerudovi (do té doby vyšly dvě). Ostatně už předtím ve vzpomenutém dopise z 25. 3. 1933 uvedl Strejček Humlové pro eventualitu nerudovské tematiky Alberta Pražáka a kromě něho básníka Fr. S. Procházku, předsedu Máje a redaktora Zvonu, Fr. Sekaninu, jednatele Máje a redaktora Národní politiky, a ovšem i Nerudova současníka I. Herrmanna (k němuž se vztahuje zmínka Humlové v citovaném dopise z 27. 3. 1933).

Humlová jednala velmi rychle. Obratem jí přislíbili účast Albert Pražák a Fr. S. Procházka. Ten doporučil prof. M. Hýska a ten také odpověděl kladně v krátkém povzbuzujícím dopise. Avšak A. Pražák nezůstal jen u příslibu; navíc přímo zahrnul Humlovou množstvím jmen vědců a spisovatelů, které by měla získat ke spolupráci. Byli to: V. Tille, A. Novák, F. Strejček, F. V. Krejčí, Jiří Karásek, F. X. Šalda, J. Jakubec, M. Hýsek, K. Polák, O. Fischer, M. Novotný, J. S. Machar, J. Mahen, A. Šnajdauf, St. Souček, J. Knap, A. M. Píša, J. V. Sedlák, Ant. Veselý, Ant. Procházka, Ant. Grund, P. Fraenkl, J. Mukařovský, V. Jirátko, F. Soldan. Je zřejmé, že z vědců navrhl A. Pražák Humlové až na výjimky celou meziválečnou literárněvědnou „generaci“, navrhl velkoryse a bez nejmenší revnivosti badatele činné jak na vysokých školách, tak na školách středních i jinde. Tak např. středoškolskými profesory byli tehdy Jan Mukařovský (na Městském dívčím reálném gymnáziu v Plzni), Karel Polák (na Veřejné čl. škole pražského obchodního gremia v Praze XI), Ant. Procházka (na Státní reálce v Praze XVI), knihovníkem Národního muzea byl Antonín Grund, úředníkem Zemské a univerzitní knihovny v Brně Pavel Fraenkl atd.

Už 29. 6. 1933 píše Humlová Strejčkovi, jak pokročila v přípravě nerudovské ročenky:

„Doma mám už práci Otokara Fischera; je to pokračování článků z Literárních rozhledů, roč. 10 a 11, Nedoceněný kritik českého divadla, pak dvě básně, a to J. Boreckého a Ant. Klášterského. A slibují: F. S. Procházka, Albert Pražák, a to o Nerudovi jako korespondentu nebo o jeho vztahu k Adě Christenové, Miloslav Hýsek o Nerudovi na Moravě, Fr. Zákavec Některé ilustrace k Nerudovi. Dále Jesenská, Kříčka, Páta, Voborník (o tom ale pochybuji, má velmi chorý zrak a psal mi skrytě a píše velmi těžce), Arne Novák, Fr. Tichý z Bratislavy Neruda a Slovensko, Karel Leger a Pavel Fraenkl o vztahu Nerudy k matce.“

Výsledkem usilovného snažení H. Humlové je ročenka č. 45, 1933 (stran 134), nazvaná O Janu Nerudovi. Po úvodní Nerudově podobizně od Maxe Švabinského jsou v ní kromě básníků (Jaromíra Boreckého, Václava Brtníka, Antonína Klášterského, F. X. Svobody) a prozaiků, resp. autorů vzpomínkových statí (L. Grossmannové-Brodské, Emilie Heydukové, Růženy Jesenské, Zd. Kurzové-Čelakovské, Gabriely Preissové, Fr.

S. Procházky, Lad. Tůmy-Zevlouna) a historika umění Fr. Žákavce (autora závěrečné stati *Portrét Nerudův v českém umění výtvarném*) zastoupení tito literární vědci s články: Otokar Fischer, *Kus tragiky*; Pavel Fraenkl, *Nerudův cyklus „Otcí“*; Arne Novák, *Jan Neruda-lidumil*; Josef Páta, *Lužickosrbská pomněnka*; Karel Polák, *Balada dětská a Erlkönig*; Albert Pražák, *Důvěrné dopisy z Prahy*; Milan Rusinský, *Jan Neruda a Slezsko*; Stanislav Souček, *Ke dvěma Nerudovým „Balladám“*; Ferdinand Strejček, *Jan Neruda redaktorem „Humoristických listů“*; František Tichý, *Nerudova „Láska“*.

Citovaný Strejčkův článek (str. 106—111) se obírá Nerudovým sice pouze čtrnáctidenním, ale literárně pozoruhodným působením Jana Nerudy jako redaktora *Vilímkových Humoristických listů* v r. 1862. Uspořádal totiž 40. a 41. číslo 4. ročníku s vrozeným vtípem a smyslem pro humor a satiru.

Po nerudovské ročence přišla na řadu ročenka pojmenovaná incipitem naší národní hymny. Také zde musela Humlová bojovat proti skeptickému názoru o opotřebovanosti námětu, jeho úzkém rozpětí a nebezpečí tezovitosti (mj. i A. Novák v dopise Humlové z 12. 5. 1934). Přesto jí šlo o získání statí jak z literární historie, tak i z divadelní a hudební vědy. V dopise Strejčkovi z 12. 4. 1934 píše:

„Chci poprositi o účast pražské p. univ. profesory, kteří psali již pro poslední ročenku, a mimo ně p. prof. dr. Hýska a prof. dr. Zd. Nejedlého. Chci psát také prof. J. B. Foerstrovi, snad někoho vhodného najde. Z hudebního hlediska bych měla také zdejšího prof. Černušáka a dr. Václavka z Olomouce, který se zabývá českou písní. Pan prof. Arne Novák jistě neodmítne účast. Budu psáti dr. Grundovi z Nár. muzea, který má přílehlavý materiál po ruce. Napíší také J. K. Strakatému do Nár. listů, protože myslím, že při premiéře *Fidlovačky* zpíval harfenistu Mareše jeho děd, a snad o tom bude moci napsati něco zajímavého. — Prosím o laskavou radu, koho mám dále vyzvati a také koho ještě z dosavadních přispěvatelů článků do ročenky.“

Strejček reaguje na záměry Humlové 14. 4. 1934 slovy:

„Foerster Vám jistě přispěje, navrhoval bych také skladatele Karla⁴ Weise (Smíchov, *Nábřeží legií*), vůbec myslím, rozšíříte-li látku o úkol psát i o tom, jak se komu zapsala píseň *Kde domov můj* do paměti z mládí, že bude mít každý upřímný Čech svoji vzpomínku. Soubor takových vzpomínek bude již sám sebou zajímavá a cenná publikace. Hýsek o naší hymně psal do *Lumíra* a převzal pak celou studii do svého *J. K. Tyla*, ale přesto Vám snad něco pošle, ručit ovšem nemohu. Snad byste mohla vyzvat i prof. Jana Voborníka (Smíchov, *Švédská 22*), je to starý pán a jistě by mohl napsat nějakou vzpomínku na dobu svého mládí v letech šedesátých.“

Humlová odpovídá 30. 4. 1934:

„Děkuji Vám za laskavý příslib literárního příspěvku i za vzácné rady. Bohužel setkávám se již při počáteční práci s obtížemi. P. prof. Hýsek mi velmi rozmlouvá heslo ročenky *Kde domov můj*. Psát nové věci bude prý spojeno s obtížemi. Plzeň prý nyní vydá podobný sborníček, v podstatě snad jiný, ale jistě prý mi bude konkurovat. Sám prý do něho napsal článek o textu hymny. Začla jsem kolísati, ale po dobré úvaze zůstávám při stanoveném námětu. Bylo by to věru smutné, aby nikdo z povolanych spisovatelů nedovedl již nic více napsati o naší drahé hymně. Musím být ovšem opatrnou, abych udržela ročenku v nyní již ustálené hodnotě, aby se ro-

⁴ Strejček omylem napsal *Jana*.

čenka nerozplynula v sentimentálních člancích, k nimž námět přímo láká. Prosím, abyste laskavě dovolil, abych se k Vám mohla obrátit v případě potřeby. Karlu⁵ Weisovi budu dnes psát. Voborníka i Foerstra jsem měla v programu. Hýsek mi píše, že má právě rukopis doc. dr. Jiráta, týkající se menších doplňků v souvislosti Tyla s německou poezií, a že ho případně pro mne uchová. Neračte, prosím, vědět Jirátovu adresu?“

Adresu Vojtěcha Jiráta, tehdy profesora na reálném gymnáziu v Praze-Smíchově, sděluje Strejček Humlové v dopise ze 14. 5. 1934 a současně i adresy Josefa Knapa, A. M. Piši, Jana V. Sedláka, Antonína Veselého a Karla Weise. Zároveň ji povzbuzuje: „Souhlasím s Vámi a schvaluji Vám upřímně, že nehodláte dbát sýčkovských předpovědí a vytrváte při svém původním programu. Jistě sama pamatujete, jak Vám loni i Nerudu rozmlouvali a že vše dobře dopadlo. Přeji Vám ke všemu žádoucí trpělivost a výbornou chuť k další práci.“

Tak vznikla ročenka *Kde domov můj?*, č. 46, 1934, o 135 stranách. Ročenku uvádějí fotokopie písně v původním Tylově rukopise i v původní partituru Škroupové a dvě básně se shodným názvem Josef Kajetán Tyl od Petra Křičky a Rainera Marii Rilkeho (v překladu O. F. Bablera). Pak už následují odborné články, mezi něž jsou někdy vloženy vzpomínkové nebo náladové stati (od L. Grossmannové-Brodské, Jiřího St. Gutha-Jarkovského, Jaroslava Křičky, Rudolfa Medka, A. Očenáška, Fr. S. Procházky, Josefa Svítla-Karníka a Antonína Veselého). Odbornou tematiku literárněvědnou a uměnovědnou zastupují se svými články: Vl. A. Francev, Bulharská varianta české národní hymny; V. Jirát, K ovzduší a pramenům Tylovy písně *Kde domov můj*; Arne Novák, „Slavičí píseň našeho národního jara —“; Josef Páta, Slované ohlasy naší národní hymny; Josef Plavec, *Kde domov můj* v tvorbě Františka Škroupa; Karel Polák, *Znáš onen kraj, kde domov můj?*; Albert Pražák, *Poznámky k hymně Kde domov můj*; Robert Smetana a Bedřich Václavek, *Sto let života písně Kde domov můj v tradici*; Ferdinand Strejček, *Dvě písně, které předcházely*; Otakar Šourek, *Kde domov můj v díle Dvořákové*; Jaroslav Šulc, *Krajové variace textu národní hymny*; František Tichý, *Kde domov můj a Slovensko*; Fr. Zákovec, *Mánesův Domov*.

Svým rozsahem (str. 75—101) a důkladností zpracování se od ostatních statí odlišuje studie Smetanova a Václavkova; její napsání a uveřejnění provázela zajímavá korespondence B. Václavka s H. Humlovou, v níž se vůbec zrcadlí Václavkův pozitivní vztah k ročence i k její redaktorce a současně účinná pomoc Humlové Václavkovi, zvláště v souvislosti s jeho angažovaností v rosicko-oslavanské stávce horníků v roce 1933.⁶ Strejčkův citovaný článek (str. 102—106) se týká dvou oblíbených vlasteneckých písní: první je *Kyž ty krásné české háje ze Štěpánkovy české verze Bäuerlova-Müllerova vaudevillu nazvané Alíma aneb Praha v jiném dílu světa* (premiéra 1825), druhá je *Tylova píseň Za horou, za vodou sladké víno růstává z jeho české úpravy Lembertova-Müllerova vaudevillu* (v tehdejší české terminologii „směšná zpěvohra“) s názvem *Václavík Ou-*

⁵ Opravují; Humlová má *Janu*.

⁶ Viz Kopecký, M.: *Korespondence Bedřicha Václavka s Hanou Humlovou. (K 40. výročí Václavkova úmrtí.) Česká literatura, 31, 1983, s. 422—439; též: Zrození písně. Rok 1985. Kulturně politická příloha Zpravodaje NV MB. Brno 1985, s. 62.*

trata a podivné jeho příhody na zemi a pod vodou (premiéra 27. 4. 1834, tedy osm měsíců před Fidlovačkou).

Po velkém úspěchu ročenky č. 46⁷ se Humlová těžce rozhodovala pro další téma, zvláště když její nezištné snažení bylo sledováno s řevnivostí a závistí. Se svými problémy se svěřuje Strejčkovi a ten ji povzbuzuje 13. 12. 1934 blahopřáním k velmi zdařilé ročence a prosbou o posláni šeku. (Takových příkladů, že renomovaní badatelé nejen v ročence publikovali zadarmo, ale navíc i finančně přispívali na kulturní a ovšem především charitativní činnost Dobročinného komitétu, nacházíme v cit. fondu SOA v Brně mnoho.) V dopise ze 17. 1. 1935 pak píše:

„Snad by se dobře hodilo, kdybyste rozšířila letošní téma na oba členy Máje, kteří si bývali dost blízcí literárními snahami a podobají se výsledky své práce, totiž na Hálek a Heyduka, rodilý r. 1835. Heyduk zemřel nedávno, je o něm plno zkazek, dosud nesebraných, rovněž pamětníků byste našla dost a dost. Hálek je již šedesát let nebožtík, myslím, že byste leckde narazila na hluché uši a tvrdá srdce, jak sama máte o tom zkušeni dost a dost.“

A o něco níže následuje opětovné povzbuzení do záslužné práce:

„Mám skutečnou radost z Vašich úspěchů a gratuluji Vám znovu co nejupřímněji. Cítím sám uspokojení v tom, že se různé nepříznivé předpovědi ani za mák nesplnily. O „sýčky“ nebývá nikdy nouze, zejména v Čechách je jich nadbytek. A také takových „sov“ (podle Goetha), které člověku ztrpčují život, zejména vidí-li někde práci a radost z ní, neboť sovy jsou závistivé, jak vidíte sama.“

Z několika návrhů H. Humlové (Hálek a Heyduk; Kniha o oběti; bible) přijal výbor Dobročinného komitétu návrh Bible a český národ. O zaměření ročenky píše Humlová Strejčkovi 13. 5. 1935:

„Vzhledem k různorodosti čtenářů nesmí míti kniha náboženský nátěr a vybírám pečlivě odborníky i badatele katolické a evangelické, abych je poprosila o účast. Vím, velevážený pane profesore, že uvedený námět Vám není blízký vědecky, ale snad naleznete v sobě nějaký lidský duševní vztah, o němž byste se mohl rozepsati. Nevím ovšem, zdali se uvolíte k něčemu, co je mimo obor Vaší vědecké činnosti. Myslím však, že byste podobnou prací (podepsanou Vaším jménem) velmi prospěl celému sborníčku. Když tak o chystané knížce přemýšlím, mám skoro strach, aby nebyla učeně kožená! Takto podobně hodlám poprosit p. prof. dr. Pražáka a Hýska.“

Strejček v odpovědi ze 17. 5. 1935 potvrzuje Humlové, že se necítí „povoláním ani vyvoleným odborníkem“, který by do biblické tematiky mohl přispět něčím novým, a pokračuje: „Nanejvýš bych mohl napsat osobní vzpomínku, ale o takového něco Vám asi sotva půjde, ledaže byste mě započtla mezi příslušníky národa, kteří měli kdysi také co dělat s biblí jako se studijní pomůckou.“

A vskutku Strejček poslal dne 10. 7. 1935 Humlové článek Co se bojíte, malověrní?, umístěný pak v ročence č. 47, 1935, na str. 114—116. V něm vzpomíná na své vysokoškolské studium, kdy se v semináři prof. Pastrnka podílel na srovnávání staroslověnského překladu bible s řeckou předlohou a kdy na něho udělala nezapomenutelný dojem Kristova vyčítavá otázka učedníkům poděšeným bouří na moři. Kdykoli později pře-

⁷ O vesměs kladných kritikách viz v cit. článku v České literatuře, 31, 1983, s. 436.

mýšlel o tzv. zázraku českého obrození, vybavila se mu ta slova jako analogie pevnosti a síly všech známých i bezejmenných vlastenců, kteří šťastně vyvedli národ z poroby a beznaděje.

Strejšekova pozoruhodná imprese nepatřila k vědecky přínosným příspěvkům ročenky Bible a český národ, jimiž byly tyto články: Biblické živly v poezii českého baroka od Viléma Bitnara; Starozákonní poezie od Josefa Hegra; Bible a český národ od Ferdinanda Hrejsy; Sny palestýnské od Arna Nováka; Hviezdoslav a bible od Alberta Pražáka; Pět českých lidových písní biblických od Roberta Smetany; Komenský a Bible kralická od Stanislava Součka; Moderní žalmista od Bedřicha Václavka;⁸ Staročeský překlad bible od Josefa Vašici; Staroslověnská bible a její význam pro český národ od Miloše Weingarta; Nový zákon v novém překladě od F. Žilky. Pro úplnost dodávám, že kromě citovaných statí se v ročence č. 47, 1935 (o 155 stranách), nachází ještě báseň O. F. Bablera Žaltář krále Davida se dvěma ilustracemi Petra Dillingera a báseň Josefa Pelíška Bible. Jako celek je ročenka nejen důležitým příspěvkem k českému biblismu, ale i projevem redakční obratnosti Hany Humlové, která se noblesně vyrovnala s nebezpečím konfesijní předpojatosti.

Už během přípravy ročenky č. 47 začala Humlová promýšlet ročenku k 100. výročí Máchovy smrti. Po upozornění Arna Nováka věděla, že se v Praze chystají dva máchovské sborníky. Na doporučení Miroslava Hýska se spojila s organizátory Máchových oslav v Litoměřicích, kteří také plánovali sborník, a Humlová dokonce uvažovala o participaci na něm, ale pro Dobročinný komitét byl nepřijatelný poměrně brzký termín jeho vydání (duben 1936). Knížka by totiž následovala krátce po předchozí ročence a vybočovala by z prospěšně ustálené doby svého vycházení, vhodné pro filantropii, tj. doby na konci občanského roku, někdy přímo před vánočními. Podobně jako A. Novák nebyl ani Strejšek nadšen máchovskou tematikou, přesto v dopise z 10. 7. 1935 slíbil něco připravit: „... snad najdu vhodný námět, ačkoli vím, že o Máchovi bylo již tolik psáno jako o málokterém zjevu jiném. Nejraději se zabývám literáty a díly, na něž se neprávem zapomíná, neboť cítivám, jak odůvodněné je v českém životě pořekadlo starých moudrých Cechů o čertu, jenž prý snášivá nejraději na velkou hromadu.“

Avšak ani v tomto případě Humlová neustoupila od svého záměru. Dne 10. 3. 1936 píše Strejšekovi:

„Že to bude letos Mácha, to jsem Vám již psala. Po důkladné úvaze a také dohodě (s p. prof. Arnem Novákem, který bude redigovat sborník literárněhistorický) rozhodla jsem se, že upravím ‚Máchovy ohlasy‘. Krátce, slíbila jsem, že ‚nepolezu nikomu do zelí‘, a tak má-li mít ročenka jinou koncepci, doufám, že se mi na této bude pracovat dobře. Představuji si jakýsi soubor vztahů k některým dnešním spisovatelům a také ovšem nějakou studii o poměru dřívějších generací k Máchovi. Prosím, abyste se laskavě ujal tohoto druhého tématu. Bylo by snad možné, abyste napsal: Mácha a počátky generace májové. To však arcíř přenechávám zcela Vám, abyste si volil námět i název práce sám; tuto jen o ni uctivě prosím a navrhuji, jakým směrem byste se mohl dáti.“

Přesně vypracovaný program ještě nemám a také je těžké na něčem se ustanovit, poněvadž při nejlepším seskupení nedocílím ucelenosti; předně, koho poprosím o prá-

⁸ Viz v cit. čl. v Člit 1983, s. 425—427 a 436.

ci, z těch mi polovina vyhoví a pak je sborníček malý na vše, co by měl pojmuti. Chci tedy zachovati aspoň určitý styl. Představuji si to asi takto: p. prof. Novák napíše o poměru Sv. Čecha k Máchovi; prof. Pražák: Ohlas Máchův na Slovensku; Fraenkl: Mácha — Březina; Václavek: Mácha — Nezval; Jurčinová: Mácha — Zeyer; Zákavec: Mácha — Švabinský; Krčma: Mácha — Aleš. Pak mi slíbili napsat p. prof. Hýsek a Weingart. Snad i Mil. Novotný se dá pohnout a také chci poprosit samého Halase, aby napsal o sobě, ale pochybuji o jeho povolnosti. Ještě nějaká báseň — to snad požádám Jana Opolského a pak potřebuji nějaké muzikální vztahy. Mácha se jeví také ve Foerstrově tvorbě, ale to prý je slabé, podle odborníků.

Snad se podařilo nastíniti Vám, jak žije chystaná ročenka v mé představě. Jistě něco z toho vypadne a něco přibude. Prosím, abyste mi laskavě podal o tom svůj usudek; přijmu vděčně radu i usměrnění. — Ještě si dovoluji podotknouti, že bude naše ročenka oficielní složkou máchovských oslav. „Společný výbor pro oslavy K. H. Máchy v r. 1936 v Praze-Staroměstská radnice“ nás pozval k spolupráci a já byla spolkem delegována do pracovního výboru.“

Strejček se navrženému tématu bránil. V dopise z 12. 3. 1936 doporučoval, aby o stanovené téma Humlová požádala M. Hýska; dále píše:

„Jak působil Máchův Máj na družinu Hálkovu a Nerudova, je celkem dost propracováno, a kdybych měl „objevit“ něco nového, bylo by třeba pročíst vrstvy knih a spisů a k tomu, jak jsem psal, nemám nyní dosti času. — Jde-li Vám o články, které zjišťují vlivy K. H. Máchy na mladší pokolení, připravím Vám — souhlasíte-li — článek o prvním (zapomenutém) pokračovateli Máchově, který se přihlásil již roku 1842, tedy v době, kdy ještě májisté byli hoši osmiletí a i mladší. Nejde tu o převrácení teoretického, nýbrž opravdu praktického, který napodobil Máj, až jej (jinak zapadlého) Krčma také zařadil mezi ty, na něž Mácha měl „vliv.““

Protože Strejček prvního Máchova pokračovatele nejmenoval, domnívala se Humlová v dopise ze 16. 3. 1936, že jde o V. B. Nebeského, přišel jí na mysl Sabina, Tichý, Filípek aj., ale Strejček svůj návrh zpřesňuje 18. 3. 1936: „První ohlas Máje vyskytl se ve Květech z roku 1842 v č. 11 ze dne 9. února, je nadepsán Zlomek z větší básně a jako autor je uveden C. M. Svoboda. Kdo asi to byl a jak se později uplatnil, podařilo se mi, jak doufám, rozřešit, a o tom jakož i o onom zlomku bych pojednal, souhlasíte-li. Osvětli se tím i počátky kultu K. H. Máchy, které se kladou zpravidla do pozdější doby.“

Slíbený článek První ohlas Máje v českém písemnictví poslal Strejček Humlové 20. 5. 1936; v ročenke č. 48, 1936 (stran 155), nazvané Máchovy ohlasy, nachází se v prvním místě (str. 5-13). Poté následují: Antonín Veselý, Osamělý poutník; Arne Novák, Svatopluk Čech a Karel Hýnek Mácha; Jan Opolský, Světlo z minulosti (báseň); Eva Jurčinová, Julius Zeyer a K. H. Mácha; Pavel Fraenkl, Mácha a Březina (Dvě kapitoly ze studie o K. H. Máchovi); František Halas, K. H. Mácha (báseň); Bedřich Václavek, K. H. Mácha a Fr. Halas;⁹ Albert Pražák, Stúrovi žáci a Mácha; Karel Polák, Německé překlady Máje; E. Dostál, K. H. Mácha ve výtvarném umění; Josef Plavec, Karel Hýnek Mácha a hudba; Albert Vyskočil, O Máchově krajině; J. R. Marek, Mácha v zrcadle pražské výstavy.

Už ve vánočním a novoročním blahopřání Humlové z 23. 12. 1936 slibuje Strejček účast na budoucím čísle ročenky, připsaném Jaroslavu Vrchlickému. Svůj slib zpřesňuje v dopise z 21. 3. 1937, v němž také formuluje

⁹ Op. cit., s. 428—431 a 437.

oprávněnou metodologickou výtku vůči některým přispěvatelům ročenky Chudým dětem:

„Souhlasíte-li, sestavím Vám článek Jaroslav Vrchlický v dopisech Svatopluku Čechovi. Mám totiž ty dopisy opsány již aspoň dvacet let a v nich leccos hodně zajímavého, ovšem bez výkladu málo pochopitelného nezasvěcenci. Ten výklad bych připojil. Vůbec myslím, že Vrchlický jako člověk je ještě méně znám než jako básník. Mám většinu ročenek a souhlasím s Vámi, že si z té spousty těžko lze vybrat něco určitějšího, neboť naši puntičkáři jsou nejradiši, najdou-li nějaké ‚vlivy‘ z cizích literatur nebo ze starších předloh, takže konečný dojem ze všeho bývá, jako by ten básník nebyl nic jiného než plagiátor nebo napodobitel.“

Humlová vítá 19. 4. 1937 Strejčkovu téma a odůvodňuje svou představu o ročence, vyjádřenou titulem Živý Vrchlický: mělo by zde být „podáno a zdůrazněno to, co nám po Vrchlickém zůstává živého, krátce, aby celý Vrchlický se jevil pod zorným úhlem životnosti“.

To se v ročence č. 49, 1937 (140 stran), podařilo ve statích Jaromíra Boeckého Živý Vrchlický, Arna Nováka Poetismus Jaroslava Vrchlického, Pavla Fraenkla Živý Vrchlický (psáno na okraj Výboru z básní Jaroslava Vrchlického, pořízeného Arnem Novákem), Otokara Fischera Čistá, Vítězslava Tichého Drobný příspěvek k stylistice Jaroslava Vrchlického, Romana Jakobsona Glosy k Legendě o sv. Prokopu, Viléma Bitnara Zvěstování v poezii Vrchlického (úryvek z větší studie), Karla Poláka Goethovský lyrismus u Vrchlického, Josefa Plavce Vrchlického podněty české hudbě, Gustava Wintra Živý Vrchlický, Antonína Veselého Risalit budovy Národního divadla, Ferdinanda Strejčka Literární bolesti Jaroslava Vrchlického (podle listů psaných Svatopluku Čechovi; str. 120-125), Ludvíka Páleníčka Vrchlický divadelním kritikem a Adolfa Veselého Jaroslav Vrchlický a dnešek — tři poznámky. Těmto statím předchází šest básní J. Vrchlického věnovaných starším ročenkám (totiž 1. č. z r. 1889 Balada každodenní, 5. č. z r. 1893 Cestou, 6. č. z r. 1894 Hudba, 7. č. z r. 1895 Prázdné listy, 8. č. z r. 1896 Bída a 10. č. z r. 1898 Jaro na vsi), oddíl statí zahajuje báseň Josefa Hory Jaroslav Vrchlický a po stati Fischerově je tematicky vhodně zařazena báseň Jana Aldy U hrobu otce Jaroslava Vrchlického v Čisté.

Ve vzájemné korespondenci Humlová — Strejček je v dochovaném souboru SOA Brno mezeru mezi Strejčkovou dopisnicí ze 16. 5. 1938, v níž Humlové děkuje za blahopřání (z 5. 5. 1938) ke svým šedesátinám a v níž se vyjadřuje k jejímu námětu na další ročenku, a jeho korespondenčním lístkem ze 14. 4. 1940, v němž doporučuje:

„Při volbě tématu pro další ročenky nezapomínejte, prosím, na Elišku Krásnohorskou, která si jistě plně zaslouží, aby její činnosti byla vzdávána větší pocta, než se dosud stalo. Napřesrok se doplní 15. rok od básnířčiny smrti, posud však žijí lidé, kteří by mohli o její velikosti vydati nejkrásnější svědectví, každého roku je škoda a posud se nic podobného nestalo. A přece jaký úspěch měla právě v minulých dnech Očadlíkova kniha s korespondencí B. Smetany a El. Krásnohorské!¹⁰ I hmotný, jak vím od paní Topičové. — Promiňte mi, že se dovoluji mísit do Vašich rozpočtů, nemohu si pomoci, jdu vždycky s tím, o kom jsem přesvědčen, že se mu děje křivda.“

¹⁰ Srov. Očadlík, M. (vyd.): *Eliška Krásnohorská — Bedřich Smetana. Vzájemná korespondence*. Praha 1940.

V asi dvouleté korespondenční mezeře vyšly dvě ročenky bez Strejčkových příspěvků, a to č. 50, 1938 (158 stran), s názvem Janáčkovy fejetony z Lidových novin (připravili Jan Racek a Leoš Firkušný, úvodní studie napsali Arne Novák a Vladimír Helfert), a č. 51, 1939 (172 stran), s názvem Smetanova Má vlast (ročenka byla krátce po smrti Arna Nováka věnována jeho památce). Po obnovení korespondence vydal Dobročinný komitét ročenku č. 52, 1940 (156 stran), nazvanou Ženy na Moravě a zaměřenou převážně na vzdělání dívek a žen na Moravě a na jejich účast v kulturním životě (také bez Strejčkova příspěvku).

Kupodivu Strejčkův podnět k ročence připsané Elišce Krásnohorské (pro níž důvod by skýtalo nejen jubileum, ale i spisovatelčina účast na starších svazcích) zůstal nerealizován. Humlová se rozhodla vzpomenout v dalším svazku Boženy Němcové už v roce 1941 v souvislosti se dvěma jubilei vážícími se k roku 1942: k 80. výročí úmrtí B. Němcové a k 100. výročí jejího přestěhování do Prahy jako východiska k další významné etapě jejího života a díla. Ze Strejčkova dopisu Humlové z 29. 8. 1941 vyplývá, že redaktorka chtěla po něm stať o časopisech v době B. Němcové, ale Strejček to považoval za suchopárné a už poměrně známé, a proto poslal článek v dopise blíže neoznačený. Byl jím jistě článek Humor a ironie v díle Boženy Němcové, zařazený do 1. dílu publikace Z doby Boženy Němcové (ročenka č. 53, 1941, stran 149). Humlová článek přivítala v dopise ze 4. 9. 1941, přesto však se zde vrátila k námětu o časopisech se zúžením na humoristické:

„Mám však k Vám prosbu, a to snažnou, abyste byť stručně, přec napsal zprávu o humoristických časopisech oné doby. O ostatních časopisech bude promlouváno a nastala by mezera, kdyby nebylo zmínky o oněch humoristických. Myslím, že ‚Paleček‘ i ‚Rachejtla‘ měly značný význam a hlavně jejich vydavatelé a příspěvatelé. O V. C. Bendlu Stránickém se zmiňujete, leč maličko, a bylo by zajímavé, kdybyste se zepsal o Rubešovi a Filipkovi, případně i o Strauchovi.“

Strejček posílá požadovaný článek 16. 9. 1941, Humlová jej také zařadila, takže ve zmíněném 53. svazku ročenky Chudým dětem z r. 1941 se nacházejí dva články Strejčkovy. Dostaly se do tohoto kontextu: Albert Pražák, Poslání Boženy Němcové v dějinách naší vzdělanosti; Jiří Horák, Božena Němcová a náš národopis; F. Strejček, Humor a ironie v díle Boženy Němcové (str. 43—47); Ivo Liškutín, Německé sousedství v době Boženy Němcové; Václav Osvald, Božena Němcová a předbřeznové časopisectvo; Karel Polák, Božena Němcová a májovci; Jarmila Krulišová-Maršíková, Božena Němcová a Karolina Světlá; Bedřich Slavík, Božena Němcová a její moravští přátelé; F. Strejček, Humoristické časopisy let čtyřicátých a padesátých (str. 121—123); Růžena Schwarzová, Tíše (báseň); Jelena Heidenreichová-Holečková, Přátelství Boženy Němcové se sestrami Rottovými; Bohumír Lifka, Božena Němcová a dům Vojty Náprstka; Antonín Novotný, Z Prahy Boženy Němcové. — Už z titulu je zřejmé, že druhý Strejčkův článek tvoří námětově doplněk Osvaldovy studie, i když jej Humlová přímo za ni nezařadila.

U tohoto svazku porušil Dobročinný komitét nikoli vlastní vinou dobrou tradici, totiž vycházení ročenky koncem běžného roku: tentokrát vyšla až počátkem března 1942. Zdržení způsobila protektorátní cenzura, o níž píše Humlová Strejčkovi 23. 1. 1942:

„Nyní to půjde k cenzuře podruhé¹¹ a musí býti přiloženy rukopisy s poznámkami tiskové služby. Proto Vám nepošle tiskárna Váš rukopis a snad Vám to nebude závadou, poněvadž nesmějí páni autoři nic korigovati mimo sazečovy omyly. Z Vašich článků škrtli z každého jen maličkost, z Humoru a ironie Boženy Němcové „těžce zkoušenému“ (národu)¹² a neporušuje to smysl věty, jen zeslabuje důraz. Tentýž výsledek je i z druhého škrtu v článku Humoristické časopisy let čtyřicátých a padesátých, kde vzali „z jeho sebevražedné lhostejnosti a otupělosti“ (probuzení národa).“¹³

Starosti s pokračováním své práce vyjadřuje Humlová v dopise ze 4. 3. 1942: „Nevím, zda dovolí poměry vydání ročenku další; odhodlám-li se však přece k té práci, pak uvažuji o tom sbíratí další studie o době Němcové a vydání pokračování letošního sborníku. Kniha sama Vám ukáže mezery; o některých dnes arciť nelze mluvit.“

Přesto Humlová rozeslala kolem poloviny roku 1942 listy se žádostí o příspěvek do 2. dílu publikace Z doby Boženy Němcové. Strejčkovi píše 12. 7. 1942:

„Prosím Vás, abyste se laskavě obíral jedním z námětů, a to buď Klicpera — Tyl, anebo Jablonský — Vinařický — Písek — Šulc — případně i náš moravský Sušil. — Ostatní obsah bude asi tento: P. Buzková, Vesnice v díle B. Němcové; doc. dr. Ant. Grund, Pohádky Němcové a Erbenovy; Fr. Halas, báseň; prof. dr. Boh. Havránek, O jazyku Němcové s poukazem k jejímu rodnému kraji; doc. dr. Jul. Heidenreich, Studie o umělecké (slovesné) výstavbě děl Němcové; dr. Jos. Hrabák, O básnickém jazyku Němcové; doc. dr. Frant. Kovárna, Výtvarné umění v době B. Němcové; dr. Ivo Liškutín, Náprstkův průkopnický význam pro ženskou otázku; Mirko Očadlík, Vztahy B. Smetany k významným lidem od r. 1843 do 1856; doc. dr. Jan Racek, Hudba ve Starobrněnském klášteře a vztahy jeho řádových členů k Němcové; dr. Rob. Smetana, Obrozenská píseň. Snad budou ještě jiné dvě studie, nemám však dosud příslib: dr. E. Felix, Němcová v kruhu kolem Amerlinga, a dále dr. Vít. Tichý, V. B. Nebeský, nebo Hálek — Neruda — Heyduk.“

Avšak plánovaná tematika narazila na odpor protektorátních úřadů. Moravcovo ministerstvo školství a osvěty nejdříve na žádost Dobročinného komitétu o povolení tisku přiloženého svazku rukopisů ani nereaigovalo, takže Humlová musela zajet do Prahy, kde jí byl sdělen zákaz vytištění rukopisu jako obsahově „starovlasteneckého“. Humlová musela rukopis odsunout a výbor Dobročinného komitétu ve snaze získat finanční prostředky pro svou činnost začal uvažovat o vydání nevelké práce jednoho autora, která by prošla jako nezávadná. Humlové se po několika jednáních na ministerstvu podařilo prosadit k vydání vzpomínku J. V. Plevy na dětství s titulem Náruč mamčinina. Knížka, ilustrovaná Antonínem Procházkou, vyšla koncem roku 1943 (není číslována, stran 61). Asi půl roku poté (dne 20. 6. 1944) navázala Humlová kontakt s Annou Marií Tilschovou, protože věděla, že stejně jako v roce 1943 bude mu-set Dobročinný komitét postupovat i v roce 1944. Na jeho konci vydal jako ročenku č. 54 přepracování souboru staroindických povídek A. M. Tilschové Ze zlaté Indie z r. 1916 s novým názvem Zlatý čáp (stran 110; s ilustracemi Mileny Šimkové-Elgrové). Protože k povoleným 6 000 vý-

¹¹ Poprvé se totiž cenzurovaly rukopisy příspěvků.

¹² Jde zřejmě o 6. řádek na s. 45.

¹³ Ve 2. řádce 2. odstavce na s. 121.

tisků dal Dobročinný komitét ilegálně v tiskárně Pokorného a spol. dotisknout ještě dalších 6 000 exemplářů, získal ve prospěch chudých dětí českých škol brněnských čistý výtěžek půl miliónu korun.

O tomto výtěžku se dovídáme v závěru 55. svazku ročenky, který vyšel už v osvobozené vlasti koncem roku 1945. Je to druhý díl publikace Z doby Boženy Němcové (měl neobvykle vysoký počet stran: 194). Srovnáme-li jeho obsah s programem Humlové uvedeným v jejím dopise z 12. 7. 1942, zjistíme, že v něm není stať Havránkova, Očadlíkova, Rackova, Smetanova a V. Tichého. Ostatní autoři dodali své příspěvky s tituly různě upravenými, Strejček poslal Humlové svůj článek už 8. srpna 1942. (Poté dne 26. 6. 1943 souhlasí, jsa si vědom vydavatelských svízeli, s tím, aby si Humlová ponechala jeho rukopis o Tylovi a Němcové na příznivější dobu.) Ročenka č. 55 přinesla tedy tyto příspěvky (rozsahem většinou překračují ustálenou míru): První česká vypravěčka od Julia Heidenreicha-Dolanského; básně Božena Němcová od Františka Halase; Příspěvek k charakteristice slohu B. Němcové od Josefa Hrabáka; Pohádkáři Erben a Němcová od Antonína Grunda; Božena Němcová a Amerlingův okruh od Emila Felixe; Božena Němcová — dramaturgie jejího života, díla a osudu od Iva Liškutína; Umění v době Boženy Němcové od Františka Kovárny; Josef Kajetán Tyl v životě a povaze Boženy Němcové od Ferdinanda Strejčka (str. 175—180); Vesnice v díle Boženy Němcové od Pavly Buzkové.

Poslední část korespondence Humlová — Strejček už patří do období po osvobození. Problematika ročenek je v ní zatlačena do pozadí aktuálními událostmi a Strejčkovou angažovaností v přípravě různých akcí k 100. výročí narození Svatopluka Čecha (v únoru 1946). V těchto souvislostech se pochvalně vzpomínalo (jak se Strejček zmiňuje v dopisech Humlové z 21. 8. a 15. 9. 1945) na ročenku Chudým dětem č. 44 z r. 1932.

Po expedici ročenky č. 55 se v Brně uvažovalo o dalším čísle. Jisté i s Hanou Humlovou, ale patrně bez její přímé někdejší aktivity při získávání přispěvatelů. Příčiny její redakční absence byly osobní (nemoc), rodinné (nesnáze jejího manžela, prof. Veletovského z brněnské techniky) i pracovní (Humlová vykonávala tehdy funkci předsedkyně výboru Dobročinného komitétu). Proto se přípravy a uspořádání ročenky č. 56, 1946 (stran 161), s názvem J. V. Sládek ujaly Pavla Antošová a Lydia Linhartová. Ročenka se sice zpozdila o rok za Sládkovým jubileem (narodil se 27. 10. 1845), ale téma s ním nemuselo být spínáno, neboť (jak říká v úvodu P. Antošová, tehdy asistentka slovanského semináře brněnské univerzity) „není ve starší naší literatuře druhého básníka, který by byl bližší dětskému světu chráněnců ročenky, s jehož verši by naše děti vyrůstaly tak jako s říkadly Sládkovými“ (str. 9). Plně opodstatněné bylo věnování publikace „paní Haně Humlové-Veletovské, která po léta a dodnes zůstává duší ročenky“.

Pořadatelky rozdělily problematiku do tří oddílů, označených tituly Sládek časový, Sládek nadčasový a Sládek intimní. Do prvního oddílu byly pojaty stati Vladimíra Stupky Josef Václav Sládek — básník sociální vnímavosti a Františka Tenčíka J. V. Sládek dětem. Ve druhém oddíle čteme po básni Jana Zahradníčka Nad knihami J. V. Sládky tyto články: Antonín Grund, Josef Václav Sládek časový a nadčasový; Ferdinand

Strejček, Josef Václav Sládek ruchovcem i lumírovcem (str. 54—58); Josef Hrabák, Poznámky o Sládkově verši a strofice; Albert Vyskočil, Na okraj Sládkova Sebraného díla; Ivo Liškutín, „Čihař smrt“ v básnickém díle Josefa Václava Sládka; Anna Kellnerová, Náboženská lyrika Josefa Václava Sládka; Karel Štěpaník, Sládkova Antologie z amerických i britských básníků; Josef Plavec, Josef Václav Sládek a čeští skladatelé. Konečně v posledním oddíle se nacházejí tyto tři stati: Jaroslav Kanyza, Básník a šlechtic; E. Vyskočilová, Několik vzpomínek na Marii a Helenu Sládkovou; Několik listů z paměti Sládkova vrstevníka. (Byl jím rodák ze Skrej u Křivoklátu Karel Topinka, manžel Sládkovy nejstarší sestry Františky, z jehož paměti vybral několik pasáží o Sládkovi Albert Vyskočil.)

Ke své organizačnické práci na ročenkách se Humlová vrátila v únoru až březnu 1947, jak lze dedukovat ze Strejčkova dopisu z 15. 3. 1947, v němž obnovuje svůj někdejší návrh na Elišku Krásnohorskou jako ústřední námět další ročenky:

„V listopadu bude slušná část národa vzpomínat 100. narozenin vpravdě obdivuhodné české básničky a neohrožené průbojnice dívčího studia. Takový charakter by měl zářit dnešním vypočítavému pokolení jako nedostizný, ale přece uznávaný vzor obětavosti, nadšení, mravní čistoty. Před týdnem zemřela bystrá pamětnice velikosti El. Krásnohorské paní Čermáková-Sluková, kolik jich ještě zbývá, aby mohla být zachycena bohatá činnost slavné zakladatelky Minervy aspoň v hlavních náznamech!? Mimo to, jak vím, bývala El. Krásnohorská ochotnou přispěvatelkou ročenky Chudým dětem. Měla tedy k Vašemu bohumilému podniku zvlášť důvěrný vztah.“

Humlová námět přijala (uvažovala předtím o Petru Bezručovi a program tematiky měla už zcela připravený, jak napsala 21. 3. 1947) a Strejček na to reagoval 26. 3. 1947 nadšeně:

„Konečně se tedy dostane velké ženě zadostiučinění! Rozumí se, že velmi rád Vám připravím článek,¹⁴ myslím však (promiňte!), protože půjde především o rehabilitaci Elišky Krásnohorské, abych Vám mohl napsat rozpravu na téma Eliška Krásnohorská a Josef S. Machar. Machar Krásnohorské nejvíce ukřivdil a ublížil, bude tedy takovýto příspěvek podle mého soudu nejčasovější a nejdůležitější.

Pro další články snadno získáte spolupracovníky a spolupracovnice. Šlo by o témata: 1. E. K. básnička, 2. E. K. vychovatelka povídkami, 3. E. K. a její práce pro mládež, 4. E. K. a Ženský výrobní spolek, 5. E. K. a Minerva, 6. E. K. a ženská otázka česká, 7. E. K. redaktorka, 8. E. K. libretistka a dramatička, 9. E. K. kritička, 10. Vzorný charakter E. Krásnohorské apod. — Kdyby Vám šlo o krátký životopis, mohl bych Vám posloužit jednotlivými daty, ale pod to bych se nepodepsal, aby taková drobnost nebudila zdání, že jsem se zúčastnil i redakce.“

Dne 28. 4. 1947 Strejček svoje téma mění a zároveň dává podněty pro zadání dalších témat ke zpracování:

„Chtěl jsem Vám psát, že po úvaze, jak by se význam El. Krásnohorské co nejlépe zhodnotil ve Vaší krásné ročence, připadl jsem na myšlenku nabídnout Vám místo slíbeného Machara stať o kritické činnosti El. Kr. To je totiž dost těžké téma a nevím, koho byste na tuto práci získala. Mně je tato látka známa a dal bych se do zpracování námětu v nejbližší době. Souhlasíte? — O zásluhách E. K. vzhledem k Ženskému výrobnímu spolku by Vám mohla pojednat některá z tamějších učitelek nebo profesorek, račte tam dopsat (Praha II, Resslerova ul.).

¹⁴ Vztahuje se to k vybidnutí Humlové z 21. 3. 1947: „Leč, vážený pane profesore, teď Vám nic na světě nepomůže, musíte nám napsat ústřední studii!“

Co vykonala E. K. pro ženské studium, o tom by mohla psát některá absolventka bývalé Minervy. Raďte se obrátit v té příčině na Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen v Republice československé v Praze XI, Vratislavova 44 (per adressam Vlasta Rostočilová, profesorka „Krásnohorské“).

Kdo by prostudoval všechny ročníky Ženských listů, které redigovala E. K., nevím, ale v nejhorším případě bych Vám dodal sám výčet všech článků E. K. i s jejími pseudonymy. Už nadpisy objasní dostatečně vzácné úsilí jubilantčino. Soupis mám od básníky samé.“

Svůj článek odesílá Strejček Humlové 31. 5. 1947 spolu s dopisem, v němž se vyjadřuje k jistému despektu mladé generace vůči Krásnohorské, způsobenému prý Macharovým zesměšněním Krásnohorské v Božích bojovnících. Podle Strejčka „dnes se na její zásluhy pohlíží docela jinak a oslavy jejích 100. narozenin mají mít ráz nejdůstojnější“.

Po dvou týdnech (13. 6. 1947) posílá Strejček Humlové seznam článků El. Krásnohorské a jejích pseudonymů. Humlová zřejmě chtěla tímto seznamem doplnit Strejčkovu studii, která v definitivní podobě ročenky č. 57 začíná jednostránkovým (str. 115) Přehledem nejdůležitějších kritických statí Elišky Krásnohorské (rozčleněným jednak na úvahy, jednak na recenze, referáty apod.). Avšak soupis pseudonymů Krásnohorské zde chybí, nebyl tedy použit uspořadatelkou svazku Pavlou Antošovou, jejíž rozhodnutí a vůbec redakční postup Humlová respektovala.

V dopisnici z 13. 6. 1947 uvádí Strejček ještě: „Mám dva uznalé články Arne Nováka z Lidových novin, když byste chtěla některý nebo oba zařadit do ročenky, myslím, že by vdova neměla námitky.“ O stanovisku Jiřiny Novákové soudí stejně Humlová v dopise Strejčkovi z 18. 6. 1947, oba články Novákovy posílá Strejček Humlové 24. 6. 1947, ale v ročence se nenacházejí. Redakce je nezařadila patrně proto, že už byly dříve otištěny.

Ročenka Chudým dětem č. 57, 1947, s názvem Eliška Krásnohorská přináší na 141 stranách dvě básně a osm odborných statí: Jan Karník, Meditace u pomníku na Karlově náměstí (báseň); Miloslav Hýsek, Eliška Krásnohorská ve službách národa; Eliška Krásnohorská, Na prospěch pomníku Františka Palackého (báseň, věnovaná původně ročence Chudým dětem a vytištěná v jejím 9. čísle z r. 1897); Anna Kellnerová, Eliška Krásnohorská a její místo v českém ženském hnutí; Rudolf Havel, Náčrt politické lyriky Elišky Krásnohorské; Bedřich Slavík, K epice Elišky Krásnohorské; Mirko Očadlík, Mezi Shakespearem a Smetanou; Ferdinand Strejček, Eliška Krásnohorská — vzor svědomité kritičky (str. 115 až 130); Marie Ondroušková, Eliška Krásnohorská a Puškin; Pavla Fialová, Zásluhy dr. Elišky Krásnohorské o Ženský výrobní spolek český a jeho školy.

Důkazem rozběhu Hany Humlové k poslednímu svazku ročenky je její dopis Strejčkovi z 11. 2. 1948:

„Začínám tyto dny pracovat na novém sborníčku a bude to: Josef Mánes. Byť se to nijak nepřimyká k nějakému osobnímu jubileu, zdá se mi to pro letošek dobrým námětem. Rozvrh mám asi na 10 statí a chci Vás poprosit, abyste napsal pro ročenku studii asi tak na téma: Mánes v národní kultuře a politickém ruchu buditelském, jakési politické osvědčení z r. 1848. Připomínám jen, že o Kroměříži a sněmu bude psát p. řed. Spáčil.“

Strejček reaguje hned 14. února 1948 sdělením, že se nikdy nezabýval tématem, které mu Humlová navrhuje, a že by se pokusil o téma Josef Mánes v literární historii. Humlová se v dopise z 21. 2. 1948 k Strejčkovu tématu ještě souhlasně nevyjadřuje, protože o ně požádala „jinde“. Z dalšího dopisu (z 12. dubna 1948) vyplývá, že to požadovala na Albertu Pražákovi, od něhož však odpověď nedostala, a proto Strejčkův návrh přijímá. Jeho článek, laděný více vzpomínkově než literárněhistoricky a odeslaný Humlové 4. června 1948, je pak v ročence č. 58 z r. 1948 (stran 129) umístěn jako druhý na str. 17—24 za článkem V. V. Štecha Mánes — národní malíř.

Po Strejčkoví pak v ročence s titulem Josef Mánes a s podtitulem upravitelka Hana Veletovská-Humlová (po dvou letech se tedy Humlová znovu ujímá své dlouholeté funkce i formálně) následují: Antonín Matějček, J. Mánes v české poezii národní; C. Hálová-Jahodová, Hudba a zpěv v díle Josefa Mánesa; Jan Loriš, Idea Mánesova Orloje; Pavel J. M. Preiss, Čeští světci v díle Josefa Mánesa; Albert Kutal, Oldřich a Božena; Jan Kühndel, Josef Mánes a Čechy pod Kosířem; Jindřich Spáčil, Mánesova zima v Kroměříži v roce 1849; František Halas, O jedné Mánesově lásce;¹⁵ Ludvík Páleníček, Od Mánesa k Svabinskému; Milada Riedlová-Lisková, Malířův bělouš; táž, Přelud letního soumraku. Výtvarné ročenku provází fotografie Mánesova portrétu od Maxe Svabinského, umístěná jako frontispis, a fotografie Mánesova obrazu Oldřich a Božena, umístěná vhodně před stejnojmenný článek Kutalův (mezi str. 72 a 73).

Svazkem č. 58 končí ročenka Chudým dětem, vydávaná Dobročinným komitétem v Brně. Ten si dobře uvědomoval, že rok vydání posledního svazku je pro něj rokem přelomovým, neboť jím se uzavírá dosavadní filantropicky pojatá koncepce zmírňování lidské bídy. Dobročinný komitét přivítal v závěrečné zprávě o své činnosti za rok 1947 (č. 58, str. 127—128) zákon o zestátnění sociální péče, který vešel v platnost 1. ledna 1948. Zároveň vděčně vzpomenu ty instituce, s nimiž po léta těsně spolupracoval a které jeho činnost soustavně podporovaly, tj. Okresní péči o mládež pro Velké Brno a Zemskou péči o mládež na Moravě. Správně se tu uvádí, že i v socialistické péči o sociálně strádající občany bude mít své nezastupitelné místo obětavá činnost dobrovolných pracovníků, jaké Dobročinný komitét v Brně sdružoval po celé tři čtvrtiny století. Jako vždy se ve zprávě skromně píše o kulturní činnosti komitétu a o zisku z jeho ročenky.

Ročenka Chudým dětem se vyznačuje velmi dobrou literární a literárněhistorickou, event. kulturněhistorickou úrovní a účinnou popularizací vědních poznatků. O to se zasloužila ve vrcholném období posledních dvou desetiletí Hana Humlová¹⁶ jako pohotová organizátorka a redaktorka. Výrobu ročenky spolehlivě zajišťovala brněnská tiskárna Pokorný a spol. (na Pekařské č. 1), a to ve lhůtách velmi krátkých (zpravidla do měsíce) a v nákladech do 4 000 výtisků, v roce 1944 až 6 000, což bylo bez úřední-

¹⁵ Nikoli báseň, nýbrž lyrická próza na s. 98—104.

¹⁶ Na některých titulních listech se vyskytuje též *Hana Veletovská-Humlová*, tj. v č. 52 až 55 a 58.

ho povolení a ovšem ku prospěchu věci překročeno o sto procent (viz výše). Avšak o odbornou hodnotu ročenky se přičinil také řadou svých příspěvků a iniciativní pomocí redaktorce mladoboleslavský středoškolský profesor Ferdinand Strejček. Jeho stati z ročenky tvoří sice jen malou část jeho rozsáhlé vědecké aktivity, ale část stále příkladnou a podnětnou nejen poznatky a výsledky odbornými, ale i upřímným mravním zaujetím.

FERDINAND STREJČEK UND DAS JAHRBUCH „DEN ARMEN KINDERN“ („CHUDÝM DĚTEM“)

Zum 110. Geburtstag und zum 25. Todestag von F. Strejček

In den Jahren 1889—1948 wurde in Brno das Jahrbuch „Den armen Kindern“ herausgegeben, um dessen hohes literarisches und kulturhistorisches Niveau sich in den letzten 20 Jahrgängen die Redakteurin Hana Humlová sehr verdient gemacht hatte. Herausgeber des Jahrbuches war das „Wohltätigkeitskomitee in Brünn“ („Dobročinný komitét v Brně“), die künstlerischen und wissenschaftlichen Beiträge wurden prinzipiell nicht honoriert, und der Ertrag diente zur sozialen Unterstützung der Schüler tschechischer Schulen in Brno. Einer der Beiträger dieses Jahrbuchs war auch der bedeutende Literaturhistoriker Ferdinand Strejček. Er schrieb Artikel über T. Nováková, J. Zeyer, S. Čech, J. Neruda, J. K. Tyl, über die Bibel, über J. Vrchlický, B. Němcová, J. V. Sládek, El. Krásnohorská und J. Mánes.

Der Verfasser verfolgt aufgrund des (in Archiven erhalten gebliebenen) Briefwechsels zwischen Humlová und Strejček sowie aufgrund der Jahrbücher Nr. 41 bis 58 deren Entstehung und Inhalt, den zeitgenössischen literarischen Kontext sowie Strejčeks Anteil an diesen Jahrbüchern als Autor und Organisator. Strejčeks Artikel in den Jahrbüchern sind zwar nur ein kleiner Teil seiner wissenschaftlichen Aktivität, sie können jedoch nach wie vor als Vorbild dienen, denn sie enthalten nicht nur neue Erkenntnisse und fachliche Ergebnisse, sondern sie regen auch durch ihren aufrichtigen ethischen Pathos an.